

ภูมิปัญญาท้องถิ่น : การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Local Wisdom: Preserving Shan Art Zinc Stencils, Mae Hong Son Province

พระครูอนุสรณันท์สิทธิ อุ่นโสมย์

Phrakru Anusarn Nanthasit Un-som

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Lamphun Buddhist College

Corresponding Author, Email: Nanthasit@gmail.com

Received: 2023-12-06 Revised: 2023-12-20 Accepted: 2023-12-26

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นการอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการศึกษาพบว่า อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทใหญ่ถูกหลอมรวมจากพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิตที่มีความศรัทธาเลื่อมใสต่อพุทธศาสนาผสมผสานการนับถือผีและยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ทำให้คนในชุมชนไทใหญ่เกิดความภาคภูมิใจและตระหนักถึงการธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของตนเอง ชาวไทใหญ่นั้นก็ได้ก่อเริ่มที่จะมีประเพณีเป็นของตนเองที่เรียกว่าประเพณีออกพรรษาตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นของประเพณีออกหว่าในอำเภอแม่สะเรียงดำเนินมาเมื่อไรไม่ได้ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน เพียงแต่ได้รับการสืบทอดมานานตามคำบอกเล่า การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จะดำเนินการโดยวิธีสืบทอดศิลปะการเขียนลายไตในปัจจุบัน คือ การฝึกทำงานไปพร้อมกับหัวหน้าครอบครัวช่างหรือไปสมัครเป็นลูกมือทำงานกับช่างผู้ชำนาญฝึกไปกับการเรียนรู้ศิลปะนั้น ๆ ภูมิปัญญาชาวบ้านบางคนก็สามารถพัฒนางานของตนได้ก้าวหน้ากว่าสลาที่เคยฝึกสอนตนมาก็มีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ฝึกฝนและพรสวรรค์ของแต่ละบุคคล

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การอนุรักษ์, ลายฉลุสังกะสี, ศิลปะไทใหญ่, แม่ฮ่องสอน

Abstract

This academic article aims to study the local wisdom of preserving the zinc stencils of the Tai Yai art in Mae Hong Son Province.

The results of the study found that the identity of the Tai Yai people is something that is linked to the culture. The traditions, rituals, and beliefs of the Tai Yai people have been continuously integrated from historical developments. It is a way of life with faith in Buddhism, combined with the belief in spirits and strictly adhering to customs and traditions, making people in the Tai Yai community proud and aware of the preservation of their own culture, traditions, and way of life. The Tai Yai people also started to have their own tradition called Ok-Phansa according to Buddhist beliefs. The origin of Ok-Wah tradition was in Mae Sariang District. There is no clear evidence of when it was carried out. It has only been passed down for a long time according to word of mouth. The conservation of the Tai Yai zinc stencils will be carried out by the current method of passing on the art of Tai pattern writing, which is to train together with the head of the craftsman's family or to apply to work as an assistant to an expert craftsman, training while learning that art. Some local people's wisdom can develop their work more advanced than the craftsmen who trained them, depending on their training experience and the talent of each person.

Keyword: Local wisdom, conservation, zinc stencil, Shan art, Mae Hong Son

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหนึ่งในสังคมไทยที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทยและความมั่นคงของสังคมไทยอย่างแนบแน่น องค์ประกอบสำคัญของพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับสังคมตลอดมา คือ วัดและพระสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท วัดมีอิทธิพลและมีบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจและกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม และศาสนา

ภูมิปัญญา (Wisdom) เป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่ พอควร และดำรงอยู่ได้ ยาวนานย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคม เก่าแก่สังคมหนึ่ง จึงปรากฏภูมิปัญญาอยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาได้แสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วจะเป็นส่วนท้องถิ่นก็ตาม ยังเป็นเครื่องชี้วัดความ เจริญและพัฒนาการของคนในชาตินั้น ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญา เป็นสิ่งละเอียดอ่อน ยังส่งผลให้ชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็น ไม่ระส่ำระสายและมีความเป็นอิสระ จึงสามารถสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย (พิสิฐรัฐ โคตรสุโพธิ์, 2550: 10) เพราะภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต และเป็นเรื่อง การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิต การทำมาหากิน และพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมาย คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และในส่วนที่เป็นปัจเจกของชาวบ้านเอง ถ้าหากเกิดปัญหาความไม่สมดุลขึ้น ก็จะทำให้เกิดความไม่สงบสุข เกิดในหมู่บ้าน และชุมชน ภูมิปัญญายังหมายถึง ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพ ในการศึกษาเล่าเรียนด้วย

ความเป็นมาของการตอกฉลุลายไต (ไทยใหญ่) ประวัติความเป็นมาของลายไตไม่สามารถสืบค้นได้ว่าเริ่มต้นความเป็นมาอย่างไร สอบถามนักปราชญ์ชาวบ้าน ด้านศิลปะลายไต ในปัจจุบันได้คำตอบที่ไม่มีคำตอบ เพราะภูมิปัญญาเองก็ไม่มีประวัติความเป็นมาของอดีตย้อนหลัง รู้เพียงแต่ว่าบรรพบุรุษรุ่นพ่อ รุ่นปู่ได้สืบทอดมรดกศิลปะลายไตไว้ให้ลูกหลานเท่านั้น ย้อนหลังไปมากกว่ารุ่นปู่ ก็ไม่สามารถหาข้อมูลได้ คาดคะเนจากลักษณะลวดลายไตจะเห็นได้ว่า ลักษณะคล้ายคลึงกับลวดลายประเภทเดียวกันของชนเผ่าไท ในภูมิภาคต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะศิลปะลวดลายไตน่าจะอนุมานได้ว่า ศิลปะไต ได้ก่อเกิดนานนับพันปี เช่นเดียวกับศิลปะไทย นั่นคือ เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 9 การสืบทอดศิลปะลายไต ไม่มีสถาบันการศึกษาที่สอนอย่างจริงจัง ผู้ที่สามารถเขียนลายไตได้และมีผลงานปรากฏ ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนใจ และอุปนิสัยเอนเอียงไปในด้านศิลปะกับการเขียนลาย ตามแนวคิดและความถนัดของตนเอง จนเป็นลายสัญลักษณ์ประจำตัวของคนนั้น

ดังนั้น บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และการอนุรักษ์การตอกลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่ มีวิธีการอนุรักษ์รักษาอย่างไร สืบทอดเอกลักษณ์ลายฉลุศิลปะไทใหญ่ได้อย่างไร มี เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่การศึกษา และสืบทอดพระพุทธศาสนาต่อไป

เนื้อหา

1. ประเพณี วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ไทใหญ่

“ไทใหญ่” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งของชนชาติไท มีถิ่นฐานกระจายอยู่ในภูมิภาคแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุดในรัฐฉานทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสหภาพเมียนมาร์ จากบันทึกทางประวัติศาสตร์ได้ปรากฏหลักฐานว่า ชาวไทใหญ่มีการติดต่อกับชาวล้านนามาตั้งแต่อดีต ดังในสมัยพระญามังรายได้ขยายอาณาจักรล้านนาไปถึงเมืองไทใหญ่ (รัฐฉาน) และได้ให้โอรสคือ ขุนศรีไปครองเมืองนายนอันเป็นหัวเมืองไทใหญ่ นอกจากนี้ ก็มีการติดต่อค้าขายกันระหว่างชาวไทใหญ่และชาวล้านนาโดยตลอด เช่น มีพ่อค้าไทใหญ่จากหัวเมืองต่าง ๆ ในพม่าขนสินค้าบรรทุกหลังวัวหรือม้าเข้ามาในรูปของขบวนวัวต่างม้าต่าง อีกทั้งยังมีชาวไทใหญ่ที่เชี่ยวชาญการทำไม้สักจากพม่าได้เข้ามาทำมาหากินโดยการตัดไม้สักล่องไปขายยังเมืองมะละแหม่ง ชาวไทใหญ่เหล่านี้มีจำนวนมากที่เข้ามาแล้วไม่กลับพม่าอีกเลย แต่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองไทยและกลายเป็นไทยไปในที่สุด (สุทัศน์ กันทะมา, 2542: 3)

2. ประวัติบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในปัจจุบันนี้ บ้านต่อแพอยู่ในเขตตำบลแม่เงา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่บนที่ราบเชิงเขาริมฝั่งแม่น้ำยวม ซึ่งปัจจุบันก็ได้แยกออกมาเป็นหมู่ที่ 8 ของตำบลแม่เงา แต่เดิมบ้านต่อแพนี้ยังไม่มีชื่อแต่มีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์มากจึงเหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการทำนา ทำสวน ต่อมาได้มีชาวบ้านจากต่างถิ่นเข้ามาจับจองที่ทำมาหากินจึงต้องตั้งหมู่บ้านขึ้นเป็นครั้งแรก ชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านหลวง” ต่อมาชาวบ้านทำการเกษตรได้ผลดี ก็ได้เก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรซึ่งได้ผลผลิตเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะข้าวเมื่อมีการเก็บผลผลิตไว้หมดแล้วนั้นแต่ชาวบ้านก็ไม่มีแหล่งที่จะจำหน่ายผลผลิตของตัวเองชาวบ้านก็เลยพากันไปตัดไม้ไผ่มาผูกเป็นแพเพื่อที่จะได้นำเอาผลผลิตของตัวเองไปจำหน่ายให้ได้โดยการบรรทุกเอาลงไปยังขายที่เมืองยวม หรือโดยล่องไปตามน้ำแม่น้ำยวมโดยที่เอาแพนี้เป็นพาหนะขนผลผลิตไปขายเมื่อชาวบ้านเห็นว่าการที่เอาแพผูกเป็นพาหนะแบบนี้บ่อยๆชาวบ้านก็เลยนึกขึ้นได้แล้วก็เลยพากันเรียกและตั้งหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านต่อแพ” ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 เป็นต้นมา ตั้งแต่นั้นมาหมู่บ้านต่อแพก็ได้ขยายกว้างขวางออกไปเพราะมีคนอพยพเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมากก็เลยตั้งเป็นหย่อมบ้านอีก 2 หย่อมบ้าน ก็คือ หย่อมบ้านใหม่ หย่อมบ้านห้วยนา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 53)

ประชาชนในหมู่บ้านต่อแพส่วนใหญ่จะใช้ภาษาไทยใหญ่เพราะว่าส่วนมากก็จะมีเชื้อสายเป็นคนไทยใหญ่ซึ่งเขาจะเรียกตนเองกันว่า “คนไต” และภาษาไทยใหญ่ก็จะมีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน อย่างเช่นคำว่า ไฟ ชาวไทยใหญ่เขาจะออกเสียงเป็นคำว่า “ไฟ” คำว่า “ฟ้า” ก็

จะออกเสียงเป็นคำว่า พ้า เป็นต้น จึงทำให้คำที่สะกดอย่างเดียวกันมีเสียงและความหมายแตกต่างกันออกไป ภาษาไทยใหญ่ในปัจจุบันนี้ได้มีการปรับให้อ่านให้ง่ายขึ้น โดยมีการเพิ่มวรรณยุกต์กำกับ ทำให้มีระดับเสียงที่ตายตัวและสื่อความหมายได้ดีขึ้น แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่ก็จะใช้แบบภาษาพูดมากกว่าภาษาเขียนเพราะไม่มีการเรียนการสอนของภาษาไทยใหญ่ ดังนั้นคนรุ่นใหม่จึงไม่ได้มีการศึกษาภาษาเขียนแบบไทยใหญ่ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 53)

3. ชาวไทยใหญ่กับการนับถือพระพุทธศาสนา

ส่วนใหญ่ชาวไทยใหญ่นั้น มีความเชื่อว่าชาวไทยใหญ่มีความนับถือและเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา ให้ความเคารพนับถือ โดยเฉพาะพระรัตนตรัยและความเชื่อหลักที่ชุมชนยึดหลักปฏิบัติ คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว บาปบุญคุณโทษ อาณิสสของการทำบุญยิ่งทำดีหรือทำบุญมากตายไปแล้วจะได้ไปเสวยสุขในโลกสวรรค์ และถึงพระนิพพานในที่สุด นอกจากจะเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษแล้วชาวไทยใหญ่ในชุมชนก็ยังมีความเชื่อที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นก็คือ คนโตบ้านต่อแพ เขายังเชื่อว่าทุกวันพระจะมีการนำเอากระทงข้าว (ก๊อกต่าง) ไปวางไว้ในจุดที่คิดว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิต และคอยให้ความคุ้มครองตนและครอบครัวจากภัยอันตราย โดยความเชื่อที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นของคนในชุมชนนี้ ส่วนมากก็จะมีเชื่อในเรื่องของท้าวทั้ง 4 ที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาในเรื่องไตรภูมิพระร่วงและความเชื่อในเรื่องผีเจ้าเมือง ชาวบ้านต่อแพเชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษหรือผู้ปกครองบ้านเมืองในอดีตที่กลายมาเป็นเทวดาทำหน้าที่คอยสอดส่องดูแลไม่ให้เกิดภัยอันตรายจากสิ่งเหนือธรรมชาติ ความเคารพนับถือในพระพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่อีกอย่างของในชุมชน ก็คือ ประเพณี 12 เดือน ของชาวไทยใหญ่ ก็คือ จะเป็นประเพณีนั้นจะมีเกือบตลอดปีและเกี่ยวเนื่องกับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นเนื่องจากชาวไทยใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด และประเพณีส่วนใหญ่ก็จะมุ่งเน้นไปในเรื่องการทำบุญเป็นหลัก

4. อัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ไทใหญ่

อัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ที่มีส่วนสัมพันธ์กับประเพณีพิธีกรรมประกอบไปด้วยงานประเพณีแห่จองพารา งานประเพณีปอยส่างทอง หรืองานบวชลูกแก้ว งานเทศกาลดอกบัวตอง งานเมืองสามหมอก งานเทศกาลชิมชาบ้านรักไท งานประเพณีสิบสองม่นล่องฝ่องไต ตลอดจนความเชื่อที่แฝงอยู่อย่างแนบแน่นอย่างไรก็ตาม ประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้นย่อมมีการปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยทางสังคมที่ผันแปรได้ตลอดเวลาในปัจจุบันพบว่า ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่ถูกนำมาปรับเปลี่ยนและปรับเปลี่ยนในรูปแบบใหม่และความหมายใหม่ ปรากฏการณ์เหล่านี้เองที่ทำให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในบริบทใหม่ที่ชัดเจนโดยเฉพาะในสังคมเมืองในสังคมเมืองอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ได้ถูกเปลี่ยนแปลง

ความหมายครั้งสำคัญ เมื่อหน่วยงานของภาครัฐได้กำหนดให้ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้น ประเพณีพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่จึงกลายเป็นบริบทของการสร้างอัตลักษณ์ชุดใหม่ของชาวไทยใหญ่ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ‘อัตลักษณ์’ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม และวัฒนธรรมก็สามารถปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยแวดล้อมทางสังคมได้ตลอดเวลาเมื่อวัฒนธรรมปรับเปลี่ยน อัตลักษณ์ของชนชาติพันธุ์ชาวไทยใหญ่จึงปรับเปลี่ยนไปตามเช่นกันที่สัมพันธ์กับกระแสทางสังคมอย่างต่อเนื่องรับประเพณีของชาวไทยใหญ่เพิ่มขึ้น

ชาวไทยใหญ่นั้นก็ได้ก่อเริ่มที่จะมีประเพณีเป็นของตัวเองที่เรียกว่าประเพณีออกพรรษาตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นของประเพณีออกพรรษาในอำเภอแม่สะเรียงดำเนินมาเมื่อไรไม่ได้ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน เพียงแต่ได้รับการสืบทอดมานานตามคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปทราบว่ามีการมาตั้งแต่สมัยก่อตั้งบ้านตั้งเมืองมามากกว่า 400 ปีและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังคำบอกเล่าที่ว่า นอกจากนี้นี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวว่า “ประเพณีนี้ ตั้งแต่เกิดมาจำความได้ ก็มีประเพณีนี้แล้วตั้งแต่รุ่นพ่อ รุ่นแม่ และก็ทำมาเรื่อย ๆ คำว่าออกพรรษา เป็นภาษาไทยใหญ่ (ไตใหญ่) ซึ่งมาจากคำว่า วสา หรือ วสันต์ ที่แปลว่า ฤดูฝน ออกพรรษา คือ การออกจากฤดูฝน ส่วนคนพื้นเมือง (คนเมือง) จะเรียกประเพณีออกพรรษา ว่าประเพณี “ออกปะสา” หรือออกพรรษา ที่แปลว่าออกจากฤดูฝน ดังนั้น ออกพรรษา กับออกพรรษา จึงมีความหมายเหมือนกัน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลว่าประเพณีออกพรรษานั้นมีวัตถุประสงค์ในการจัดงานเพื่อเผยแพร่ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณี อันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอำเภอแม่สะเรียง ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่อำเภอแม่สะเรียงและยังเป็นการแสดงออกถึงความร่วมมือร่วมใจของทุกภาคส่วนในอำเภอแม่สะเรียง ประเพณีออกพรรษานั้นก็คืองานเทศกาลออกพรรษาของชาวแม่ฮ่องสอน จะจัดขึ้นตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคมของทุกปี

5. ประเพณีของชาวไทยใหญ่

ชาวไทยใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดและประเพณีส่วนใหญ่ก็จะมุ่งเน้นไปในเรื่องการทำบุญ ได้แก่ ประเพณี 12 เดือน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 65) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) เหลินเจ้ง (เดือนอ้าย) ประเพณีปอยหลวงข้าวใหม่ หรือ ถวายข้าวใหม่
- 2) เหลินกำ (เดือนยี่) เป็นประเพณีปอยปางวาด หรือ งานปรีวาสกรรมของพระสงฆ์ และเทศกาลข้าวปัก คือเอาข้าวใหม่มาตำคลุกด้วยงาแล้วจิ้มกับน้ำอ้อย
- 3) เหลินสาม เป็นประเพณีปอยหลวงข้าวหยาๆ หรือข้าวเหนียวแดงคลุกกับงาขาว

ผสมกับน้ำอ้อย ถั่วลิสง และ เป็นประเพณีปอยกองโหล หรือว่าถวายเป็นกองพินให้กับพระพุทธเจ้า

4) เหลินสี่ เป็นประเพณีปอยสา่งลอง หรือ งานบวชลูกแก้ว

5) เหลินห้า เป็นประเพณีชอนน้ำพารา หรือ งานสงฆ์น้ำพระ ประเพณีกันตอ หรือ งานขอขมาพระผู้ใหญ่และพ่อแม่ ผู้สูงอายุ ในวัด ในหมู่บ้าน และ เทศกาลทำข้าวมนุ่หรือ ขนมห่อที่ทำมาจากแป้งข้าวเจ้าผสมน้ำอ้อยถั่ว

6) เหลินหก เป็นประเพณีปอยจำตี้ทราย หรือ งานถวายเป็นเจดีย์ทราย

7) เหลินเจ็ด เป็นประเพณีหลูใจบ้าน หรือขึ้นเจ้าเมือง และ งานสวดปริกใน หมู่บ้าน หรือ สวดเจริญพระพุทธมนต์ในหมู่บ้าน

8) เหลินแปด เป็นประเพณีปอยหลู่ตางสา่งกานกำหว่า หรือ งานถวายเป็นผ้าอาบ น้ำฝนก่อนเข้าพรรษา

9) เหลินเก้า เป็นประเพณีปอยจำกะ หรือ งานถวายเป็นทานอาหาร สิ่งของให้กับ ผู้มาปฏิบัติธรรมถืออุโบสถศีล

10) เหลินสิบ เป็นประเพณีข้าวต่างหอมต่อโหลง หรือ งานถวายเป็นข้าวมนุ่บายาส

11) เหลินสิบเอ็ด เป็นประเพณีแสนหอมโก่จำ หรือ งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไป ประเพณีปอยพาราลงเมือง หรืองานเทโวโรหน ทำแข่งสา่งปืดต้อนฮับพารา คือ ทำประสาทต้อนรับพระพุทธเจ้าลงมาจาดาวตึงส์โดยมีการประดับประดา อาทิ มีผลไม้ต่างๆ เพียบพร้อมไว้ถวายเป็นประเพณีปอยกันตอ หรือ ขอขมาพระผู้ใหญ่ครูบาอาจารย์ผู้เฒ่าผู้แก่และผู้ ที่เรานับถือ

12) เหลินสิบสอง เป็นประเพณีหลู่สา่งกาน หรืองานถวายเป็นจิ๋ว ลองหอมจอง แปด หลั หรือ งานตักบาตรรอบปราสาทแปดหลั (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549: 112)

นั่นก็คือ ประเพณีที่ชาวไทยใหญ่ได้ปฏิบัติกันมาจนตลอดทั้งปีโดยมีวัดต่อแพเป็น ศูนย์กลางในการทำบุญ

6. ประวัติความเป็นมาของศิลปะ

ศิลปะมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกเพศ ทุกวัย ทุกโอกาส ทุกสถานที่ ไม่ว่ามนุษย์ จะรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม เช่น ภาษาและวรรณกรรม เครื่องไม้ใช้สอย การแต่งกาย เครื่องดนตรี การ ขับขาน การฟ้อนรำ สถานที่อยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม รูปเคารพ สถานที่ท่องเที่ยว เป็นต้น มนุษย์รู้จักเลือกสรรสิ่งต่างๆ ดังกล่าวให้สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตทั้งรูปแบบ ประโยชน์ ใช้สอย ตลอดจนจนถึงการสนองต้องการทางอารมณ์และจิตใจ ดังนั้นการสร้างสรรคศิลปะต่างๆ ในยุคแรกอาจไม่มีหลักการแต่ถือเอาประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก แต่ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาขึ้นย่อม

ต้องมีหลักการมาใช้ประกอบในการทำงานพื้นฐาน เพื่อให้ผู้สร้างสามารถสร้างสรรค์งานศิลปะได้อย่างสมบูรณ์และเป็นที่สนใจหรือตอบสนองความต้องการของผู้ชม การทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า ศิลปะ จึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้เข้าใจองค์ประกอบ ประเภท และคุณค่าของศิลปะได้ดีขึ้น

7. ความหมายของศิลปะ

คำว่า ศิลปะ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Art เป็นคำที่นักปราชญ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติพยายามให้ความหมายเพื่ออธิบายความตามทัศนะของตน แต่ละท่านต่างก็ตีความในแง่มุมต่างๆ ตามความเข้าใจและบริบททางสังคมที่หลากหลาย บางท่านก็ให้คำจำกัดความที่กว้าง บางท่านให้คำจำกัดความจำเพาะเจาะจง โดยใช้ความคิด ประสบการณ์ และเหตุผลต่างๆ ประกอบการให้ความหมาย ทั้งนี้เราจำเป็นต้องศึกษาศัพท์เดิมของศิลปะก่อนแล้วจึงค่อยศึกษาคำอธิบายของนักปราชญ์แต่ละท่านเพื่อจะได้เข้าใจความหมายได้ดีขึ้น

คำว่า ศิลปะ เป็นคำยืมที่ใช้ในภาษาไทย มีรากศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลีและสันสกฤต ดังนี้

ภาษาบาลี รากศัพท์เดิมคือ สิปป แปลว่า ฝีมือ (พระอุตรคณาธิการ (ขวินทร์ สระคำ) และ คณะ, 2549: 447)

ภาษาสันสกฤต รากศัพท์เดิมคือ ศิลป แปลว่า มีฝีมืออย่างยอดเยี่ยม

จากรากศัพท์เดิมทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต จะเห็นได้ว่า ศิลปะ หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ได้คิดสร้างสรรค์ขึ้นเอง จนมีลักษณะที่สามารถสนองความต้องการทั้งทางด้านอารมณ์ จิตใจ และการใช้สอยในชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า ศิลปะ สอดคล้องกับคำแปลรากศัพท์เดิมว่า ศิลป-ศิลป์ 1, ศิลปะ (สินละปะ-, สิ้น, สินละปะ) น. ฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การทำให้วัตถุวิจิตรพิสดาร, เช่น รูปสลักหินเป็นรูปศิลป์ เขาทำดอกไม้ประดิษฐ์ประดอยอย่างมีศิลปะ ผู้หญิงสมัยนี้มีศิลปะในการแต่งตัว; การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่างๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น เช่น วิจิตรศิลป์ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556: 1144)

ในขณะที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ก็ได้ให้ความหมายเหมือนกันว่า “ศิลปะ ฝีมือ, ความฉลาดในฝีมือ, ฝีมือทางการช่าง, การแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม, วิชาที่ใช้ฝีมือ, วิชาชีพต่างๆ” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551: 390)

วิธีการและแนวคิดทางศิลปะเริ่มมีบทบาทในวงวิชาการไทยในช่วงยุคล่าอาณานิคม

เป็นต้นมา โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงพัฒนาศายามประเทศเข้าสู่ยุคสมัยใหม่เพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศและป้องกันไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ ทำให้มีชาวต่างชาตินำวิทยาการสมัยใหม่ต่างๆ มาเผยแพร่ ดังเช่นงานด้านศิลปะ เมื่อมีการศึกษาและพัฒนางานศิลปะตามวิธีการของตะวันตกอย่างเป็นระบบ จึงทำให้เกิดการตีความอธิบายความคำว่าศิลปะของผู้สนใจศิลปะในแง่มุมต่างๆ โดยให้สอดคล้องกับคำว่า Art ในภาษาอังกฤษ

การให้ความหมายหรือให้คำจำกัดความคำว่า ศิลปะ ได้อย่างชัดเจนแน่นอนนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากแนวคิด ประสบการณ์ และมีรูปแบบที่แปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา การให้ความหมายศิลปะของแต่ละท่านก็เกิดขึ้นหลังจากศิลปะได้มีพัฒนาการก้าวหน้าไปก่อนแล้วทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตาม เราก็สามารถศึกษาการให้ความหมายของแต่ละท่านเพื่อให้เข้าใจแนวคิดและใช้เป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกับงานด้านศิลปะต่อไป

8. ความหมายของศิลปะ

ศิลปะ เป็นคำที่มีผู้รู้ให้ความหมายกว้างและความหมายจำเพาะเจาะจง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทัศนะของแต่ละท่าน แต่ละสมัย ที่จะกำหนดแนวความคิดเกี่ยวกับศิลปะแตกต่างกันตามบริบทของการใช้ (ชะลูด นิ่มเสมอ, 2535: 4)

1) ความหมายกว้าง ในสมัยโบราณหรือสมัยคลาสสิกของกรีก (ระหว่าง 450-300 ปีก่อนคริสตกาล) มีหลักฐานว่า นักปรัชญาเริ่มให้ความสนใจด้านศิลปะและความงาม ได้ให้ความหมายของศิลปะ (Art) ว่า ศิลปะคือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Artifect) เป็นสิ่งที่มิได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอริสโตเติล (Aristotle, 384-322) กล่าวว่า ศิลปะคือการเลียนแบบธรรมชาติ คำนิยามนี้ถือว่าเป็นคำนิยามที่เก่าแก่มากที่สุดคำหนึ่ง การให้ความหมายเช่นนี้ย่อมแสดงว่าสิ่งที่มีลักษณะงดงามที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติไม่ใช่ศิลปะ เช่น แสงตะวันสีแดงเรื่อยามลับขอบฟ้า ก้อนเมฆลอยล้อมรอบภูเขาที่ขื่นเย็น ดอกไม้ที่เบ่งบานรับแสงอรุณ เสาดินที่ถูกน้ำกัดเซาะเป็นรูปร่างสูงสง่า เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ แต่ภาพวาดตามผนังถ้ำ รูปแกะสลักหินโบราณ โต๊ะเก้าอี้หรือแม้กระทั่งสิ่งของใช้ในชีวิตประจำวัน แม้จะมีรูปลักษณะที่ไม่งดงามแต่ก็จัดเป็นศิลปะ เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การให้ความหมายลักษณะนี้จะมีขอบเขตที่กว้างและครอบคลุมมาก (เสรี เรื่องเนตร์, 2549: 3)

2) ความหมายจำเพาะ ในปัจจุบัน เมื่อพูดถึงศิลปะมักจะหมายถึงเฉพาะศิลปะที่เป็นวิจิตรศิลป์เท่านั้น คำว่า วิจิตรศิลป์ (Fine Art หรือ Beaux- Arts) เป็นคำที่บัญญัติใช้ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 เพื่อเรียกงานศิลปะที่ทำเพื่อประเทืองปัญญาและอารมณ์ ส่วนงานศิลปะที่ทำเพื่อจุดประสงค์อื่นจะเรียกว่า ประยุกต์ศิลป์ เพราะประยุกต์งานศิลปะหรือสุนทรียภาพใช้

กับงานอุตสาหกรรม งานสื่อสารมวลชน งานตกแต่งบ้านเรือน หรืองานอื่นๆ จนต้องเรียกเป็นงานศิลปะตามการจำแนกออกไปในแต่ละสาขา เช่น อุตสาหกรรมศิลป์ (Industrial Art) นิเทศศิลป์ (Communication Art) มัณฑนศิลป์ (Decorative Art) เป็นต้น

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการนำ ทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสาย กลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

ศิลปะลายไต เป็นศิลปะการแสดงออกของมนุษย์ ที่ต้องการจะอธิบายให้ทราบถึงความรู้สึกที่เป็นนามธรรม ออกมาในแบบสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรม ธรรมชาติของมนุษย์ ปกติคิด ประดิษฐ์ ตกแต่ง และพัฒนาสิ่งต่างๆ อยู่เสมอ โดยทั่วไปจะแสดงออกในรูปของหัตถกรรม เช่น การวาดเขียน การเขียนลาย การแกะสลัก การปั้น ในด้านภาษา จะแสดงออกในรูปของบทเพลง บทกลอน โคลง ฉันท์ และศิลปะอื่นๆ ที่แสดงออกในลักษณะต่างๆ เช่น การฟ้อน การรำ ดนตรี ดังคำกล่าวที่ว่า เมื่อมีกลุ่มชนอยู่ตรงไหน ย่อมมีศิลปะเกิดขึ้นในที่นั้น ศิลปะจึงมีความผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับคน และชุมชนอย่างลึกซึ้ง

ประวัติความเป็นมาของลายไตในด้านต่าง ๆ มักรับรู้โดยการเล่าสืบทอดต่อ ๆ กัน มาจากคนยุคหนึ่งมาสู่คนอีกยุคหนึ่ง ซึ่งยึดถือความถูกต้องได้ยาก ประวัติความเป็นมาของลายไตก็เช่นกัน ไม่สามารถสืบค้นได้ว่าเริ่มต้นความเป็นมาอย่างไร สอบถามนักปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะลายไตในปัจจุบันได้คำตอบที่ไม่มีความกระจ่างแต่อย่างไร เพราะภูมิปัญญาเองก็ไม่รู้ประวัติความเป็นมาของอดีตย้อนหลัง รู้เพียงแต่ว่าบรรพบุรุษรุ่นพ่อ รุ่นปู่ได้สืบทอดมรดกศิลปะลายไตไว้ให้ลูกหลานเท่านั้น ย้อนหลังไปมากกว่ารุ่นปู่ ก็ไม่สามารถหาข้อมูลได้ คาดคะเนจากลักษณะลวดลายไตจะเห็นได้ว่าลักษณะคล้ายคลึงกับลวดลายประเภทเดียวกันของชนเผ่าไท ในภูมิภาคต่าง ๆ ในแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะศิลปะลวดลายไตน่าจะอนุมานได้ว่า “ศิลปะไต” ได้ก่อเกิดนานนับพันปี เช่นเดียวกับ “ศิลปะไทย” นั่นคือ เกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 9 ดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากบ่อเกิดในประเทศอินเดีย โดยนำศิลปกรรมหรืองานช่างมาด้วย ศิลปะยุคแรก ๆ ของชนชาวจีน พม่า ขอม ชาวไทย เป็นศิลปกรรมที่รับวัฒนธรรมมาจากอินเดีย (โกศล ศรีมณี, ประเพณีไต, ม.ป.ท.: 5 - 6)

ความเป็นมาของการต่อกลลายไต (ไทใหญ่) ประวัติความเป็นมาของลายไตไม่สามารถสืบค้นได้ว่าเริ่มต้นความเป็นมาอย่างไร สอบถามนักปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะลายไตในปัจจุบันได้คำตอบที่ไม่มีความกระจ่าง เพราะภูมิปัญญาเองก็ไม่รู้ประวัติความเป็นมาของอดีตย้อนหลัง รู้เพียงแต่ว่าบรรพบุรุษรุ่นพ่อ รุ่นปู่ได้สืบทอดมรดกศิลปะลายไตไว้ให้ลูกหลานเท่านั้น

ย้อนหลังไปมากกว่ารุ่นปู่ ก็ไม่สามารถหาข้อมูลได้ คาดคะเนจากลักษณะลวดลายไต่จะเห็นได้ว่า ลักษณะคล้ายคลึงกับลวดลายประเภทเดียวกันของชนเผ่าไท การศึกษาประวัติความเป็นของ ลายไต่ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับชนรุ่นหลังได้ศึกษาและ เรียนรู้ (ธีรภาพ โลหิตกุล, 2563) ซึ่งมีผู้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

“ปานชอย” คือ โลหะดอกลายที่ห้อยลงตรงชายคาโบสถ์วิหาร ส่วนโลหะดอกลายที่ ปลายชี้ขึ้นด้านบน เรียก “ปานถ่อง” ลวดลายที่รังสรรค์เป็นลายดอกไม้ ลายพรรณพฤกษา ลาย เครื่องเถา ปานชอย เป็นภาษาไทยใหญ่ อันหมายถึง สังกะสีฉลุ มีลักษณะเป็นการฉลุลวดลายลงบน แผ่นโลหะ ซึ่งนิยมใช้เป็นของตกแต่งประดับประดาตามวัดวาอาราม ชุมเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน รวมถึงตามบ้านเรือนของเจ้าขุนมูลนาย วัสดุที่ใช้ทำปานชอยส่วนมากมักทำจากโลหะอย่างสังกะสี ที่น่าทึ่งคือแม้จะใช้วัสดุที่แข็ง แต่ “สล่า” หรือช่างตอกชาวไทใหญ่ มีกวีวิธีดอกลให้ลวดลายนูน มีมิติ ไม่แบนราบ ทว่าราวกับจะพลิ้วไหวยามเมื่อต้องแรงลม เฉกเช่นเดียวกับศิลปะเขมรแบบ “บันทายศรี” ที่แกะสลักหินแบบนูนสูงจนแลคล้ายลวดลายลอยเด่นขึ้นมาโลดเต้นได้

ในปัจจุบัน “ปานชอย” และ “ปานถ่อง” หันมาใช้อลูมิเนียมกันมาก เนื่องจากไม่ เป็นสนิมและยังมีความแวววาวมากกว่า หรืออาจจะทำจากไม้หรือกระดาษก็ได้ การจะทำปาน ชอยนั้นต้องทำการออกแบบลวดลายเพื่อให้ได้ตามขนาดของพื้นที่ที่จะติดลวดลายให้เหมาะ กับสถานที่นั้นๆ การผลิตจะต้องใช้ช่างที่มีความสามารถและความชำนาญในด้านนี้โดยเฉพาะ เพื่อให้ได้งานที่ประณีตสวยงาม โดยไม่มีการใช้เครื่องจักรกลใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ วัฒนธรรมศิลปะอันเก่าแก่ที่สืบทอดกันมายาวนานของชาวไทใหญ่ ปัจจุบันนิยมใช้ปานชอย เป็นที่ประดับตกแต่งตามสถานที่ราชการเพื่อแสดงถึงเอกลักษณ์แม่ฮ่องสอน การนำไปตกแต่ง ประดับตามเชิงชาย มุม ประตู หรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม เพื่อเพิ่มความโดดเด่นสวยงาม ปัจจุบันการทำปานชอยเริ่มขาดการสืบทอด จึงต้องการผู้สืบทอดให้คงอยู่ต่อไปไม่ให้สูญหายไป ตามกาลเวลา โดยผู้สนใจสามารถสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมนี้ได้ (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด แม่ฮ่องสอน, 2549: 132)

การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จะดำเนินการโดยวิธีสืบทอดศิลปะการเขียน ลายไต่ในปัจจุบัน คือ การฝึกทำงานไปพร้อมกับหัวหน้าครอบครัวช่างหรือไปสมัครเป็นลูกมือ ทำงานกับช่างผู้ชำนาญฝึกไปกับการเรียนรู้ศิลปะนั้น ๆ เมื่อมีความชำนาญพอสมควรแล้ว สล่า หรือผู้ชำนาญการก็จะมอบหมายงานให้ทำและคอยช่วยเหลือแนะนำเท่าที่จำเป็น เมื่อมีความ ชำนาญเพียงพอแล้วก็จะแยกตัวออกไปรับงาน หรือ ประกอบอาชีพทางช่างต่อไป เมื่อถึงขั้น นี้แล้ว ชาวบ้านที่มีความสนใจมีความเฉลียวฉลาดและมีพรสวรรค์ในด้านช่างก็จะคิดประดิษฐ์ ลวดลาย ตามแนวคิดและความถนัดของตนเอง จนเป็นลายสัญลักษณ์ประจำตัวของช่างคนนั้น

กลุ่มช่างศิลป์เมื่อเห็นสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์ก็จะบอกได้ทันที ว่างานชิ้นนั้นเป็นฝีมือของใคร ภูมิปัญญาชาวบ้านบางคนก็สามารถพัฒนางานของตนได้ก้าวหน้ากว่าสลาที่เคยฝึกสอนตนมาก็มี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ฝึกฝนและพรสวรรค์ของแต่ละบุคคล

จากข้อความข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่า สังกะสีฉลุ (ปานซอยในภาษาไทยใหญ่) มีลักษณะเป็นการฉลุลดทอนลงบนแผ่นโลหะ ซึ่งนิยมใช้เป็นของตกแต่งประดับประดาตามวัดวาอาราม ชุมเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน รวมถึงตามบ้านเรือนของเจ้าขุนมูลนาย วัสดุที่ใช้ทำปานซอยส่วนมากมักทำจากโลหะอย่างสังกะสี การสืบทอดศิลปะลายไต ไม่มีสถาบันการศึกษาที่สอนอย่างจริงจัง ผู้ที่สามารถเขียนลายไตได้และมีผลงานปรากฏ ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความสนใจและอุปนิสัยเอนเอียงไปในด้านศิลปะกับการเขียนลาย เมื่อพบลวดลายที่สวยงามก็จะคัดเขียนเลียนแบบจนสามารถเขียนได้ดีเท่าหรือดีกว่า บางครั้งก็จะได้รับคำแนะนำเพิ่มเติมจากผู้ชำนาญคำแนะนำส่วนใหญ่จะเป็นข้อเสนอแนะให้แก้ไขให้พัฒนาฝีมือมากขึ้น

10. แนวทางการอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีซึ่งเป็นศิลปะของชาวไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป แนวทางที่อาจช่วยในการอนุรักษ์มีดังนี้

1) การถ่ายทอดความรู้และการศึกษาด้านศิลปะลายฉลุสังกะสี บันทึกและสำรวจทำการบันทึกลักษณะและวิธีการทำงานของลายฉลุสังกะสี รวมถึงประวัติและความหมายทางวัฒนธรรม ศึกษาเทคนิคการทำลายฉลุและวัสดุที่ใช้ เพื่อเข้าใจและเรียนรู้วิธีการทำให้สามารถถ่ายทอดให้กับรุ่นถัดไป

2) การส่งเสริมและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการฝึกอบรม จัดหลักสูตรฝึกอบรมให้กับคนรุ่นใหม่ในชุมชน เพื่อถ่ายทอดทักษะและเทคนิคในการทำลายฉลุ การสร้างการรับรู้ การส่งเสริมการรับรู้เกี่ยวกับศิลปะลายฉลุผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดนิทรรศการ การสอนศิลปะในโรงเรียน

3) การบำรุงรักษา การซ่อมแซม ดูแลและซ่อมแซมลายฉลุสังกะสีที่มีความเสื่อมสภาพเพื่อให้คงสภาพดี การป้องกัน ใช้วัสดุที่เหมาะสมในการป้องกันการสึกหรอจากสภาพอากาศและการกัดกร่อน

4) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สร้างเส้นทางท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับลายฉลุสังกะสี เพื่อเพิ่มการรับรู้และสร้างรายได้ให้กับชุมชน การจัดงานเทศกาล จัดงานเทศกาลหรือกิจกรรมที่เน้นศิลปะลายฉลุ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

เที่ยวและสร้างความตระหนักรู้

5) การสนับสนุนจากหน่วยงาน การร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่น ทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนและสร้างโครงการอนุรักษ์ รัฐบาลหรือองค์กรที่สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมมีแผนงานส่งเสริมสนับสนุนอย่างชัดเจน

การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีไม่เพียงแต่เป็นการรักษาศิลปะและวัฒนธรรม แต่ยังเป็นการรักษาความเป็นเอกลักษณ์และตัวตนของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนอีกด้วย

สรุป

ชาวไทใหญ่นั้นก็ได้อำนาจที่จะมีประเพณีเป็นของตัวเองที่เรียกว่าประเพณีออกพรรษาตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา จุดเริ่มต้นของประเพณีออกพรรษาในอำเภอแม่สะเรียงดำเนินมาเมื่อไรไม่ได้ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน เพียงแต่ได้รับการสืบทอดมานานตามคำบอกเล่า การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่จะดำเนินการโดยวิธีสืบทอดศิลปะการเขียนลายไตในปัจจุบัน คือ การฝึกทำงานไปพร้อมกับหัวหน้าครอบครัวช่างหรือไปสมัครเป็นลูกมือทำงานกับช่างผู้ชำนาญฝึกไปกับการเรียนรู้ศิลปะนั้น ๆ เมื่อมีความชำนาญพอสมควรแล้ว สล่า หรือผู้ชำนาญการก็จะมอบหมายงานให้ทำและคอยช่วยเหลือแนะนำเท่าที่จำเป็น เมื่อมีความชำนาญเพียงพอแล้วก็จะแยกตัวออกไปรับงาน หรือ ประกอบอาชีพทางช่างต่อไป เมื่อถึงขั้นนี้แล้ว ชาวบ้านที่มีความสนใจมีความเฉลียวฉลาดและมีพรสวรรค์ในด้านช่างก็จะคิดประดิษฐ์ลวดลาย ตามแนวคิดและความถนัดของตนเอง จนเป็นลายสัญลักษณ์ประจำตัวของช่างคนนั้น กลุ่มช่างศิลป์เมื่อเห็นสิ่งก่อสร้างหรือสิ่งประดิษฐ์ก็จะบอกได้ทันที ว่างานชิ้นนั้นเป็นฝีมือของใคร ภูมิปัญญาชาวบ้านบางคนก็สามารถพัฒนางานของตนได้ก้าวหน้ากว่าสล่าที่เคยฝึกสอนตนมาก็มีทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ฝึกฝนและพรสวรรค์ของแต่ละบุคคล

ข้อเสนอแนะ

การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่สามารถทำได้โดยการนำเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความตระหนักในชุมชน ทำให้ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสี และกระตุ้นให้มีการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ การสร้างกลุ่มผู้สนใจ สร้างกลุ่มหรือสมาคมที่สนใจในการอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์

2. การพัฒนาเทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้เทคโนโลยีในการบันทึกและ

จัดการข้อมูล เช่น การใช้ระบบฐานข้อมูลดิจิทัลและการสแกน 3D เพื่อการอนุรักษ์และศึกษาลายฉลุ

การอนุรักษ์ลายฉลุสังกะสีศิลปะไทใหญ่ต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่าย รวมถึงชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ องค์กรทางวัฒนธรรม และผู้สนใจทั่วไป เพื่อรักษามรดกทางวัฒนธรรมนี้ให้คงอยู่และถูกส่งต่อไปยังรุ่นถัดไป

บรรณานุกรม

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2550). *ภูมิปัญญาพัฒนาการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนเรศวร วิทยาเขตพะเยา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเดปีฎก ๒๕๐๐*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2549). *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สุทัศน์ กันทะมา. (2542). *การคงอยู่ของวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.